

temelje bo ruvalo
samo kdor bo spodaj pod zemljo bo preživel
z glavo navzdol v mastni glini

prav nič ne pomaga
zemlja je prhka in lažniva
zunaj je še vedno neurje
tolčejo deževne kaplje v šipo
in jo razbijejo

zažvenkeče okno
zajoče srce se izlije oko
in ni več enega samega lasu

ves nag hitim iz sobe v sobo
nag kot iz matere rojen
zapiram vrata zapiram okna
zapiram polkna in se bojim
kdaj mi bodo razdejali dom

Prijatelj

Marjan
Tomšič

Stala sva pod vasjo na dolgem, ozkem travniku. Spodnja stranica, tista, ki je bila obrnjena proti globoki dolini, je bila sestavljena iz ogromnih kamnitih blokov, pod njimi se je svet strmo spuščal, ponekod skoraj prepadno.

»Tu so privezovali ladje,« je govoril Lazárjo, »voda je segala do tega pomola.«

Pod nama se je od morja pa globoko med hribe zajedala široka dolina, polna njiv in travnikov, tu in tam je bilo videti kakšno hišo. Skušal sem si živo predstavljati, kako je bilo takrat, ko so ob te kamne privezovali ladje in je bilo dno doline najmanj sto metrov pod gladino. V mislih sem vlekel obalo levo in desno, in tudi po drugi strani doline. Živo sem si

predstavljaj vzvalovano morje in vas za najinim hrbtom je bila otoček z visokim obzidjem.

»Koštábóna pomeni dober pristan in ne dobra zemlja, kot nekateri mislijo,« mi je razlagal možic. »In tu so zares pristajale ladje, ta njiva je bila pomol.«

»Lazárjo, kdo vam je to povedal?« sem ga vprašal.

»Nobeden. Jaz vse vem,« je skoraj užaljeno zamomljal.

Ozrl sem se nanj. Res je bil podoben čudežniku, bil je tako zelo drugačen od drugih vaščanov. Bil je nizek, nizek možic, komaj meter in pol je meril, lasje so bili čisto beli in dolgi kot pri kakšnem pesniku, brada košata in tudi čisto bela, na sebi je imel plašč, ki je bil nekoč bel, zdaj pa umazano siv, tudi suknjič je bil umazan in star, ob robovih cvetoč, enako široke in predolge hlače, ki jih je zatlačil v gumijaste škornje. Za srajco se ni več vedelo, ali je bila nekoč siva ali svetlo modra. Bil je droban kot figica in neverjetno živahen, pravzaprav plašno živahen, kot bi se bal pokazati svojo živost in bistrost.

In vedno je bil enako oblečen, pozimi in poleti: od kar pomnim, sem ga videval v istem umazano belem površniku, in nikoli, zares nikoli ni bil brez gumijastih škornjev. Ko sem ga vprašal, če mu ni zdaj, ko je poletje, vroče v teh škornjih, je samo nekaj zamomljal in mi tako dal vedeti, da se vtikam v prepovedane stvari. In vedno, kjerkoli sem ga srečal, je nosil s sabo dežnik in najmanj eno, nabito polno torbo.

Prvič sem ga zagledal pred desetimi leti na koprski ulici, bilo je zgodnje dopoldne meseca junija. Že jutraj je bilo soparno in vroče in kar verjeti nisem mogel, da vidim sredi poletja jesensko oblečenega človeka. »Ah, čudak,« sem si rekel in šel naprej. Pa sem se vseeno ozrl, kajti na njem je bilo nekaj, kar se ni ujemalo z ustaljeno podobo posebnžev in beračev. V njem je bil stoičen, neverjetno globok mir in popolno preziranje zunanjega sveta. Bilo je tako, kot da je na celem svetu en sam človek, in ta je ON. Niti malo mu ni bilo mar, da so se ljudje ozirali in nekateri prav buljili oči vanj. Korakal je po ulici in vse brisal.

Isti dan sem ga še dvakrat srečal, enkrat v Čevljarski ulici, drugič na Vojkovem nabrežju, in ko sem šel zvečer v kino, sem ga spet videl: stal je pred dolgim seznamom filmov in zdelo se mi je, da pozorno prebira vse podatke. Silno nagubano in od sonca ožgano, zelo okroglo, že kar mogočno čelo se je komaj vidno premikalo sem in tja, nasršene bele obrvi so metlasto spremljale prebiranje. Mlel je z ustnicami in nisem vedel, ali ima v ustih žvečilni gumi ali pa bere ne samo z drobnimi, živahnimi očmi, temveč kar s celim obrazom. V levici je držal napihnjeno torbo, za kljuko dežnika je imel čez ramo obešeno drugo, prav tako napihnjeno aktovko. Iz obeh so gledali časopisi, revije in knjige. Ob gumijastih škornjih je ležal precej velik paket.

Vsa njegova pojava, posebno pa obraz, je delovala na človeka izredno močno. To ogromno, strašno razbrazdano čelo, košate obrvi, mogočna bela brada, neštete gube okoli oči, beli in skuštrani lasje... vse to me je

spominjalo na slike Boga, ki sem jih včasih videval v cerkvah. Seveda sem vedel, da nima ta možic nič skupnega z Bogom, vseeno pa je bilo v podobi njegove glave in v njegovem globokem miru nekaj, kar je spominjalo na veličastnost tistih slik. In takrat se je nekaj v meni premaknilo in zelo sem si zaželel, da bi tega človeka spoznal in se z njim pogovarjal. To je bil preblisk zelo globoke želje.

Od tistega dne sem ga vedno pogosteje srečaval, navadno ob ponedeljkih, ko je prihajal v filmsko gledališče. Skoraj vsak ponedeljek se je pojavil v avli in tam tudi po dve uri čakal na začetek predstave. Prihajal je iz daljne Koštábóne, vedno peš in po bližnjicah. Kljub temu je njegovo potovanje trajalo najmanj uro in pol; iz vasi do mesta, a iz mesta v vas gotovo dve uri, saj je Koštábóna visoko nad Koprom in daleč za Šmarjami.

Kakšenkrat, ko je lilo ves dan, sem bil prepričan, da ga ne bo, pa se je vseeno prikazal. Drugič spet, ko je bilo lepo in toplo vreme, pa ga ni bilo. Začel sem razmišljati, zakaj pride in zakaj ga ni. Potem sem ga kakšenkrat zagledal tudi med tednom in takoj sem vedel, da bo zvečer v kinu. Začel sem primerjati njegove prihode v Koper s filmi, ki si jih je hodil ogledovat, in sem začuden spoznaval, da je prišel vedno takrat, kadar so vrteli res dober film, in ga ni bilo takrat, ko je bil, tudi v okviru filmskega gledališča, slab film. Tako sem se začel ravnati po njem; če sem ga zagledal na ulici v torek ali sredo ali kak drug dan (filmsko gledališče je bilo vedno ob ponedeljkih), sem si rekel: »Aha, danes bo treba v kino.« In niti enkrat me Lazárjo ni razočaral. Včasih si je prišel ogledat navidez povprečen film, pa sem pozneje dojel, da je film, kljub svoji umetniški ničnosti, skrival zelo pomembno sporočilo in da si ga je bilo vredno ogledati prav zaradi tega.

Tako sem ga opazoval kakšni dve leti, vendar se mu nisem približal, ker sem jasno čutil, da se z mano sploh ne bo hotel pogovarjati, da se bo kar obrnil proč. Pa vseeno me je vedno močneje in močneje vlekel k njemu, kajti v tem možicu je bila velika skrivnost. In vedel sem, da moram biti potrpežljiv in da ne smem narediti niti koraka prezgodaj. Zato sem ga samo opazoval, pa še to skrivaj, da ne bi opazil moje radovednosti. On pa je prihajal in odhajal kot kakšen kip in se ni menil za nič in za nikogar. Bil je svet zase, bil je samemu sebi zadosten.

Kakšen večer je po predstavi lilo kot iz brente in nisem si mogel predstavljati, kako bo hodil dve ali celo tri ure v tem dežju, po blatu in najbolj črni temi. In začel sem si umišljati, da sploh ni človek, ampak čarovnik, ki obvlada dematerializacijo in ponovno utelesitev. Takole sem si mislil: On prehodi le del poti, recimo dober kilometer, tam nekje za Tomosom, malo naprej od Dinosa, tam za odpadom pa se enostavno ukine in se že naslednji hip spet utelesi pred svojo hišo v Koštábóni. Seveda se mi je zdelo vse to noro, a vseeno možno...

Da bi preveril teorijo, sem se neko jesen odpeljal za njim. Videl sem ga pri križišču pred Tomosom, peljal sem mimo njega, naredil ovinek in ga spet zagledal, ko je korakal mimo tovarne, in sem spet zavil desno in peljal mimo zaselka Olmo; in ko sem bil spet na glavni cesti, sem ga tretjič zagledal, že blizu odpada. Zdaj nisem več zavil nikamor, ampak sem peljal

naprej in se ustavil ob cesti, sto metrov pred njim. Sklenil sem, da ga povabim v avto, čeprav sem jasno čutil, da je še prezgodaj, da še ni pravi trenutek, in me bo torej zavrnil. »Pa me naj,« sem si rekel, »ampak v tem nalogu ga res ne morem pustiti bloditi po temi.«

In sem ga čakal, čakal, a njega ni bilo. Kratko in malo, ni ga bilo! Počasi sem se peljal nazaj in gledal, če se je morda kje ustavil. Ni ga bilo. Sploh ga ni bilo!

Naslednji dan sem šel podnevi in peš gledat, ali je na tistem delu, kjer je izginil, kakšen odcep, kakšna pot v desno ali levo in proti hribom – pa nisem odkril ničesar. Tako mi je ostala razlaga: da se je Lazárjo enostavno ukinil in se bliskoma prestavil v svojo, deset kilometrov oddaljeno vas. Ali pa se je, na to sem se spomnil kasneje, naredil nevidnega, kar tudi znajo narediti veliki čarovniki. Misel, da bi ta človek, ki mu takrat še nisem vedel imena, utegnil biti pravi istrski štrigón, me je prav zabavala in me silila, da stvar raziščem.

Začel sem spraševati ljudi, kdo je ta čudni človek, pa ga nihče ni poznal, le to so vedeli, da prihaja iz neke vasi nad Šmarjami. Potem sem vprašal znanca iz Puč in ta mi je povedal, da je to Lazárjo, da je bužec, da živi na koncu Koštabóne, prav zadnja hiša da je njegova, tista, ob kateri se pot spušča v globoko dolino in dol proti Dragonji. In še to mi je povedal, da je bil Lazárjo poročen, pa mu je žena pred leti umrla in da je pravzaprav dober človek, saj nobenemu noče nič slabega, le tako malo čuden da je, čudaški, pač posebnej. S čim pa se preživlja, sem vprašal. Baje dobiva občinsko podporo, nekaj malega, drugo si prisluži tako, da pomaga kmetom na njivah. In še sem ga vprašal, če ima kaj prijateljev. Rekel je, da bolj malo, v vasi da ima samo enega človeka, h kateremu se večkrat zateče in kateremu zaupa. Sicer pa je zelo nezaupljiv, plašen. Pa kaj nosi v tistih torbah, sem vprašal kmeta. Ma kaj jaz vem, je rekel, nekakšne časopise in revije in knjige, pa kaj jaz vem, kaj še vse. In kje dobi revije? Saj so zelo drage. Nimam pojma, je rekel in mi nehal odgovarjati, ker so se mu moja vprašanja zdela preveč vsiljiva.

Kmalu zatem sem ga srečal na koprski ulici. Bil je otovorjen kot oslič: nosil je dve strašno napihnjeni torbi, čez ramo sta mu visela še paketa na debeli vrvi. In imel je seveda tudi dežnik, čeprav je bilo nebo brez oblčka, in bil je v dolgem površniku, ki mu je segal čez gumijaste škornje. Belolasa in belobrada glava, iz katere je močno izstopalo osončeno čelo in del lica pod drobnimi očmi, je v ritmu počasne hoje nihala naprej in nazaj.

Prihajal sem po ulici dol, on pa je rinil gor, in takrat, ko sem bil od njega oddaljen tri metre, se je prvič zgodilo, da je dvignil obraz in najina pogleda sta se dotaknila, vendar le za hip, takoj nato je Lazárjo pogledal v tla in se ni več zmenil zame.

Ugibal sem, kaj je bilo v njegovem pogledu. Utrujenost, brezizraznost, naključen preblisk ali pa morda, in to se mi je zdelo čisto nemogoče, tudi radovednost in na hitro, tako rekoč skrivaj dana obljuba? Na vsak način je bilo nekaj, ob čemer sem se zdrznil, skoraj ustrašil...

Bil je ponedeljek in sem vedel, da ga bom zvečer spet videl v kinu. Na

programu je bil film *Let nad kukavičjim gnezd*om, in ker sem sklepal, da se bo gledalcev kar trlo, sem šel po karto uro pred začetkom predstave. Ko sem karto končno dobil, sem se obrnil, da bi šel še malo pohajat – in takrat sem ga zagledal! Stal je pred plakatom in pozorno, kot vedno, prebiral naslove prihodnjih filmov ter druge podatke. Stopil sem k njemu in se delal, da tudi jaz odčitavam. Tako sem stal blizu njega kako minuto, ko se Lazárjo nenadoma obrne k meni, živo me pogleda in reče tako, kot da bi bila stara znanca:

»Jaz nimam rad vojaških filmov, rajši imam ljubezenske.«

Bil sem tako presenečen, da sem samo pokimal in z zamudo zamomljal: »Jaz tudi.« Potem sem se zbral in ga vprašal, kdaj je prišel v Koper. »Že zjutraj,« je odgovoril.

Ker je bilo do začetka filma še dobro uro, sem ga povabil na pijačo. Rekel je, da ne pije, da sploh nikoli ne gre v nobeno oštarijo.

Potem sva šla ven in hodila po ulicah in vsi so naju gledali kot deveto čudo. Bilo mi je malo mar (kot da bi se od njega nalezel) in začel sem ga spraševati vse tisto, kar me je tako zelo zanimalo in vznemirjalo.

»Lazárjo,« sem se čudil, »vi pridete v Koper zgodaj zjutraj in ste v mestu ves dan, domov se vrnete pozno zvečer; ste cel dan brez hrane in pijače?«

»O, ne. Jem pri prijateljih,« je odgovoril.

»Pa kje imate prijatelje?«

»Jaz imam puno prijateljev,« je odgovarjal.

»Kje ste dobili vse to, kar nosite v torbah?«

»A džornaline? Mi dajo, anka kupim jih.«

»Celi dan hodite po ulicah?«

»Hodim, grem tako okoli...«

»Vam ni vroče v škornjih in plašču?«

»Vroče?« se je čudil. »Ne, maj mi ni vroče.«

»Pa te časopise, revije, knjige... jih preberete?«

»Vse prečitam. Čisto vse.«

»Vidim, da imate italijanske, angleške, nemške...«

»Taljanski znam, one druge... gledam slike, so lepe slike notri, zelo lepe.«

Tako sva se pogovarjala in hodila sem in tja. Šla sva na pomol, potem po drevoredu P. Lomumbe gor, ustavila sva se ob ograji in gledala velike ladje, s katerih so vlečili tovor ali pa ga natovarjali.

Ko sem ga vprašal vse, kar me je zanimalo, sva umolknila, in ko sva nekaj časa tako molčala, se mi je nenadoma zazdelo, da je Lazárjo pravzaprav moj prijatelj. To čutenje je bilo zares nerazumljivo. Kako prijatelj? Od kdaj in od kod? Saj prvič govorim z njim. Res ga videvam že tri leta, a v resnici ne vem o njem nič, imam le nekaj površnih podatkov. Ampak, vseeno: kot da bi bil ta možic... In njegov glas, njegov odnos do mene... Z mano se je pogovarjal, kot da bi bil njegov sosed, s katerim je že kot mulc lovil rake in jegulje... Bilo je tako čudno; zelo preprosto in hkrati zelo skrivnostno.

Rekel sem mu, naj me po kinu počaka, da ga bom zapeljal v Koštabóno. Pokimal je. Pa me po filmu ni čakal, kar zmanjkalo ga je. Malo sem šel po ulicah, potem pa sédel v avto in ga prestregel na robu mesta. Ustavil sem ob njem.

»Lazárjo, sem vam rekel, da počakajte!«

»A da bi me peljal?« je vprašal.

»Ko česte, vas peljem.«

Skobacal se je noter, še prej pa sva na zadnji sedež zložila vse njegove torbe.

Potem mi je nekaj pravil o filmu, ki sva ga bila gledala in tudi o drugih filmih, pa ga sploh nisem razumel. Bolj kot sem se trudil, da bi razvozlal, o čem govori, bolj je bilo vse skupaj podobno neznanemu, čudno momljajočemu jeziku.

»Lazárjo, jaz vas čisto nič ne zastopim,« sem nazadnje že kar obupal.

»Me ne zastopiš?« je vprašal, in to je bilo edino, kar sem razumel na tej poti, čeprav je on kar naprej govoril, razlagal, nekaj dokazoval in me prepričeval...

Odložil sem ga na vaškem trgu. Ulice so bile prazne, vsi so že spali.

Potem sem ga še nekajkrat peljal po filmski predstavi in vsakokrat se mi je spet zgodilo, da ga med vožnjo nisem razumel, a on je živahno pripovedoval in razlagal. Ujel sem le posamezne besede, pa še za te nisem bil siguren, če sem jih prav slišal. Ko me je kaj spraševal, sem samo kimal in govoril »Ja, ja, seveda« in se jezil na samega sebe, da imam tako noro zadelana ušesa.

In potem je prišel večer, mislim, da je bila to šesta vožnja, ko sem ga nenadoma jasno slišal in tudi razumel. Govoril mi je o prijateljih, ki jih ima v Kopru, Portorožu, Piranu in po raznih istrskih vaseh, največji njegov prijatelj pa je Marjo Pucer, s katerim se hodi tudi kopat v Kanegro; no, on se nerad sleče, le srajco da dol in se tako malo sonči in gleda te lepe deklice, ki so gole in tako zelo lepe... in da mu ta njegov prijatelj dá tudi šolde, pri njem včasih tudi kosita in mu pomaga na njivah.

Ko sem ga pripeljal na trg in mu pomagal iztovoriti težke aktovke, me je nepričakovano povabil k sebi. Zelo sem se začudil, saj sem vedel, da še nikogar ni spustil v svojo hišo, najmanj pa foréšta.

»Jaz da naj grem z vami?« sem se obotavljal.

»Pridi, pridi, boš videl, kje bivam,« me je silil.

Pomagal sem nu nesti najtežjo torbo in hotel sem vzeti tudi dežnik, pa mi ga je odločno potegnil iz roke in zamomljaj, da ga bo ben on nesel. Že prej sem opazil, kako je občutljiv na ta svoj dežnik. Sprva ga sploh ni hotel odložiti, sčasoma pa mi je le zaupal in ga je položil poleg torb na zadnji sedež. Toda potem, ko sva prišla na vaški trg, je najprej vprašal, da kje je njegova marela. Tako je skrbel zanjo, ko da bi bila ne vem kakšna dragocnost...

Bila je temna jesenska noč, ko sva se približala zadnji hiši ob robu vasi. Po kamnitih stopnicah sva se vzpela do vrat srednje velike hiše in tu se je začelo dogajati nekaj čudnega. Lazárjo najprej ni mogel najti ključa, ko ga

je pa končno le staknil, se vrata niso in niso hotela odkleniti. Rožljaj je s ključem, ga vrtel sem in tja, ga potegnil ven in si v temi ogledoval tako, da ga je tiščal skoraj na oči, potem je spet poskusil, ob tem pa se jezil in momljaj... no, in končno so se vrata le vdala, v zarjaveli ključavnici je nekaj počilo in Lazarjo je zavzdihnil.

»Ključavnico bo treba namazat,« sem rekel.

»Znam, znam,« je godrnjal in se opravičeval: »Pada daš, je vse zaruznjeno.«

Izginil je v temo prostora in se spet dolgo mučil, preden je prižgal luč. Gola in umazana žarnica je razsvetlila črno kuhinjo. Vse v tem prostoru je bilo črno: stene, strop, ogledalo, tudi stara kredenca. Levo so bila še ena vrata, ob njih miza, polna steklenic z vodo. V kotu je čemel star štedilnik, ob njem je ležalo kup dračja in nalomljenih vej. Na steni, takoj nad mizo, je bil z žeblički pritrjen plakat, na katerem se je pretegovala lepotica. Nekaj podobnega je bilo zataknjeno tudi za šipe razpadajoče kredence. Kuhinja je bila polna vonja po dimu, sajah in še po nečem nedoločljivem...

Nisem vedel, kam naj odložim torbo, saj na mizi ni bilo prostora, na majavem stolu tudi ne, na tla pa torbe nisem hotel dati. Lazárjo se je nekaj časa motal po kuhinji in brkljal po zidni niši, kot da tam nekaj išče, potem pa rekel, da ne najde.

»Česa ne najdete?« sem ga vprašal.

»Kosiríča,« je odgovoril.

Tedaj sem se spomnil, da sem ga pred nekaj meseci vprašal, če ima kosir, na katerem je vrezanih dvanajst lunic z zvezdicami. Za takšen kosir me je prosil prijatelj, češ da ga mora nujno dobiti, ker je to ta pravi istrski kosir, ki je kupljen »po meri«; to je pomenilo, da ga je Istran kupil šele potem, ko je njegov lok in njegovo velikost preizkusil na svojem vratu; če ga je kosir zajel do polovice, je bil ta pravi... Ta prijatelj me je dolgo prosil, naj kje staknem takšen kosir, pri tem pa je poudarjal število lunic in zvezdic. Lazarjo mi je takrat rekel, da ga on ima in da ga bo poiskal. Zdaj pa mi je sporočal, da ga ni mogel najti, da je vse pregledal, vendar starinskega kosiríča ni nikjer, pa bi moral biti tu, saj ga je imel v roki še pred tremi tedni, ne, pred enim tednom, zdaj pa ga ni, kot da bi postal neviden; ali pa ga je vzel njegov prijatelj, ker mu je bil dolžan še od lani pet tisoč dinarjev... Tako se je opravičeval, pa vseeno še kar naprej brskal po črni kuhinji, dokler ga nisem prepričal, da ga bo ben našel, če ne danes, pa jutri gotovo, ko bo dan in bo bolj svetlo.

»Forši je v kantíni,« se je potolažil in potem res pozabil nanj.

Stal sem sredi črne kuhinje in nisem vedel, kaj naj storim. Lazárjo je še nekaj časa ropotal na drugem koncu, potem pa je momljaje šel mimo mene in odprl vrata v drugi prostor ter me povabil, naj vstopim.

To je bila večja soba, mnogo čistejša od kuhinje. Na sredini sta bili zakonski postelji, levo široka, vendar nizka omara z velikanskimi predali, ob desni steni visoka omara za obleke. Najprej sem zagledal barvno fotografijo, njegov portret, ki sem mu ga naredil pred kratkim. Nekdo mu je to povečavo kaširal in zdaj je slonela ob vzglavju. Na blazinah postelje, na

nizki omari, v njenih predalih, na okenski polici in tudi po tleh je bilo na stotine in stotine raznih revij in knjig. Kar nisem mogel verjeti očem, toliko je bilo vsega tega. Tu so bili Start, Lui, Der Spiegel, Stern, Eva express, Reporter, Sex... in še polno drugih domačih in tujih ilustriranih revij in časopisov. In tu so bile tudi vse mogoče knjige in knjižice, med njimi razni slovarji, priročniki, romani...

»Bože mili,« sem se čudil, »Lazárjo, pa od kod vse to privlečete?«

Smehljaj se je in bil zelo skrivnosten. Na omarici pa je bilo še nekaj, kar je zbudilo mojo pozornost: tam je stala kolekcija raznih parfumov in vodic za britje pa krem za britje, bilo je pet ali šest čopičev, dvajset ali trideset naprav za enkratno britje, pa ogledalca in razna, zelo dišča mila. Zdaj mi je postalo jasno, od kod vonji, ki so obdajali možica in se mešali z drugimi, prav nič prijetnimi duhovi.

»Vsak dan se brijem,« je rekel.

»Kako vsak dan, ko pa imate brado?«

»Vseeno se brijem,« je vztrajal.

Kako se brije, sem zvedel pozneje. Namili se in potem se ure in ure frizira, dlačico za dlačico si krajša in to dela tako dolgo, dokler se ne utruji. Potem se navadno niti ne umije, ampak si peno kar obriše s cunjo ali brisačo, in je obrit... Zato pa je bila tista njegova brada tako čudno belasiva-rumenkasta, tudi rjavkasta.

»Lazárjo, pa kaj res vse to preberete?« sem ga spraševal.

»Vidi,« je rekel, »vidi to bukvo!«

Ponujal mi je debelo, veliko knjigo, bila je Zgodovina seksologije.

»Pa kaj delate s tem? Kaj vam če ta libra?«

»A ta?« se je razvnel. »To imam za prijatelje, veš. Ko imajo kak problem, jim pomagam. Tu vse piše. Imajo hude probleme. Rajši ko se vreč v štirno, pridejo k meni. Jaz jim pomagam.«

»Pa to?« sem vprašal in listal po reviji, ki je bila polna nagic. Poredno se je hahljal in bil podoben otroku, ki drži v rokah igračo, s katero ne ve kaj početi.

»So lepe, ne, so lepe,« se je hahljal. »To je kar tako, veš. So jih fotografirali in jih dali noter.«

»A radi to gledate?« sem zatipal.

»Ma ne, kar tako.«

»Pa zakaj potem vse to vlačite sem gor? In kje dobite te revije in knjige?«

»Saj sem ti povedal. Mi jih dajo prijatelji. Anka kupim jih.«

Še enkrat sem ga preizkusil.

»Lazárjo, vidite, kako lepe bondante ima ta pupa!«

Smehljaj se je kot otročiček in bil pri vsem tem zares nedolžen. Tako sem spoznaval, da ga fotografije razgaljenih žensk vznemirjajo in v njem ne zbujajo strasti, ampak so mu kar tako nekako všeč, približno tako, kot je človeku všeč lepa vaza ali lepo jutro. Kdo ve, zakaj je zbiral vse te revije in jih kopičil v svoji spalnici.

»Pa kako pomagate prijateljem, ki imajo probleme?«

»Tako. Pridejo les in jim pomagam.«

»Ma kaj, živi pridejo, v telesu?«

»Pridejo in jaz jim pomagam,« je ponovil.

Bilo je čudno, čudno. Vedel sem, da ga nihče ne obiskuje, on pa mi pravi, da prihajajo k njemu.

»Pa tisto knjigo, ki sem vam jo zadnjič dal, ste prebrali?«

»A to?« je vprašal in mi kazal Jezusovo življenje François Mauriac.

»Te knjige vam jaz nisem dal.«

»A!« se je spomnil in iz kupa potegnil mojo zbirko novel. »Vse sem prečital, vse.«

Nisem verjel, zato sem ga vprašal, kako mu je bila vseč novela Konjska smrt.

»Lepa štorija, ma druge so boljše,« je rekel.

»Katera je boljša?«

»Oštrigéca, ta je najboljša, anka ona od Pelegrína...«

Res je prebral vse štorije.

»Pa to?« sem pokazal na Jezusovo življenje.

»Je lepa, je, ma preveč žalostna.«

»Hm...«

»Mene največ pjažijo knjige od ljubezni, anka takšni filmi. Samo od ljubezni, zastopiš?«

Potem je začel podrobno praviti vsebino nekega ljubezenskega filma, ki ga jaz nisem gledal. Iz tega, kar je povedal, sem spoznal, da gre za romantično ljubezensko zgodbo in takšna, na pol platonska ljubezen, mu je bila všeč. Tisti filmi, v katerih je bilo preveč telesnosti, ga niso navdušili, a vseeno mu niso bili zoprní, do njih ni imel posebnega odnosa.

»Pa filmi od vojske?«

Zamahnil je z roko in jih zbrisal.

»Lazárjo,« sem ga podražil, »rekli ste, da imate prijatelje, ma imate anka kakšno maróžo?«

Živo me je pogledal in se skrivnostno nasmehnil.

»Ánka kakšno prijateljico imam,« je rekel in bilo mu je nerodno kot otroku, ki ga zalotite pri prepovedani igri. In je takoj dodal:

»Ma več imam prijateljev!«

Ko sem odhajal, sem se v kuhinji ustavil pred mizo, polno steklenic.

»Pa zakaj imate vodo v steklenicah?« sem vprašal.

»Jo potrebujem, ko si kuham meneštro.«

»Razumem. Ali zakaj je nimate v škafu, v vedru?«

»Zato,« je odrezal pogovor. »Pač zato.«

Vso pot nazaj sem razmišljal o njem. V spalnici ima na tisoče nagic, pa mu vendar nič ne pomenijo. In zazdel se mi je kot kakšen zakladnik, ki čuva zlatnike, pa ne zase, za druge. Pa sem takoj zavrzel to primerjavo in si rekel: »Ma kakšni zlatniki neki!«

Ko sva se spet videla, me je previdno, prav boječe zaprosil:

»Čuj, ko bi ti mene naučil fotografirati...«

»Fotografirati?« kar nisem mogel verjeti ušesom.

Male oči so se mu povečale, toliko je bilo v njih mile prošnje.

»Pa saj nimate fotoaparata,« sem mu rekel.

»Znam, da nimam,« je odgovoril in povsili oči.

Potem nisva več govorila o tem, a jaz sem kar naprej mislil na Lazarjota in njegova želja se je kar naprej motala v meni.

Potem sva se še nekajkrat videla v kinu, vendar mi nobenkrat ni omenil fotografiranja. Kot da je pozabil... A jaz sem jasno zaznaval njegovo veliko, nemo prošnjo. In potem sem mu nekoč, ko sem dobil večji honorar, kupil fotoaparat, tistega, ki ima na objektivu narisano sonce, sonce in oblak in potem en sam oblak, pa oblak in dežne kaplje. Rekel sem si: »Če se bo res naučil in bo delal dobre slike, mu bom pa kupil kaj boljšega.« A v resnici sploh nisem verjel, da bo kaj iz tega.

Potem sem ga obiskal v njegovi vasi, in ko je videl, kaj sem kupil zanj, ni pokazal nobenega posebnega veselja. Rekel je samo: »O, si ga kupil!« In ga je vzel v roke ter si ga ogledoval.

Potem se je začelo dolgo in potrpežljivo poučevanje. Razlagal sem mu, kaj je zaslonka, kakšna je soodvisnost med zaslonko, časom in močjo svetlobe, govoril sem mu o ostrini slike, o globinski ostrini, o občutljivosti filma in o tem, kako se film vloži v aparat... Poslušal me je, kimal, a razumel ni ničesar. Bolj kot sem mu razlagal, manj je razumel. Čisto sem obupal.

Pa sem mu vseeno vložil film in si rekel: »Kar bo, pa bo.«

Čez tri tedne sem ga obiskal in bil prepričan, da je na fotoaparat kar pozabil. Pogovarjala sva se o slikarju, ki hodi po vaseh in s čopičem čara na razpeta platna istrske hiše. Pravil mi je, da je bil »oni Šmarčan tu, v Koštabóni«, in da ga je gledal, kako je mešal barve. Rekel je, da so njegove slike zares lepe – in tedaj se je spomnil:

»Češ videt moje fotografije?«

Ko jih je iskal v sobi, sem bil prepričan, da je od filma dobrih le pet, šest posnetkov.

»Na, poglej,« mi je pomolil debelo kuverto.

In doživel sem presenečenje. Bilo je prav obratno; vse fotografije so bile po tehnični plati dobre, le dve sta bili bolj slabi. In vse je bilo v redu: ostrina in osvetlitev, edino izrezi so bili nemogoči. Očitno je pritiskal kar tako in od daleč. Povedal sem mu, da mora fotografirati bolj od blizu in da mora dobro gledati, kaj vidi v okvirčku. Skoraj vsi posnetki so bili narejeni iz nizke perspektive, v prednjem planu je bilo veliko cestišča ali travnika, tisto pa, kar je hotel fotografirati, je bilo čisto od zadaj in drobno, komaj opazno, tudi odrezano. Šla sva od posnetka do posnetka in ob vsakem sem mu razlagal, kaj je dobro in kaj slabo. Pozorno me je poslušal in dobesedno vpiljal vse, kar sem mu govoril.

No, potem so postajale njegove fotografije vedno boljše; po nekaj mesecih med njimi že ni bilo skoraj nobene slabe. Ljudje so mi začeli praviti o Lazarjotu, ki ga je nekdo naučil fotografirati in da je zdaj ta »Lazarjo vero

dober fotograf«. Začeli so ga vabiti na dvorišča in na slovesnosti, da bi jih slikal in jim naredil en par fotografij za spomin.

V začetku mi je vse, kar je fotografiral, tudi pokazal, in tako sem lahko spremljal njegovo pot. Med posnetki je bilo polno grobov, nagrobnih plošč in križev. Vse je posnel, od blizu in daleč. Nato so se začele pojavljati hiše, dvorišča, psi in mačke, krave, voli... in prav nazadnje tudi ljudje. Potem ni slikal skoraj nič drugega kot le ljudi, ki so grabili seno, okopavali koruzo, pili vino, praznovali rojstne dneve, se poročali in krstili, birmali in se smejali za bogato obloženo mizo.

Čudil sem se, od kod jemlje denar, on pa se je smehljaj in govoril, da ima denarja dovolj, da mu ga dajo na občini in da mu tudi ljudje kaj dajo, ko jih slika.

Odkar je postal Lazárjo fotograf, se je kar nekako spremenil. Postal je bolj zgovoren in manj je hodil v mesto. Pa tudi ljudje, ki so se že navadili, da je stopal mimo njih kakor mimo senc, so ga klicali k sebi in se hecali z njim.

Kar naenkrat pa mi je začel Lazárjo praviti o nekih prijateljih, s katerimi bo posnel pravi film. Ko sem hotel zvedeti, kako se pišejo ti prijatelji, mi ni znal povedati nobenega imena, le to je rekel, da so od televizije. Nisem mu verjel, bil sem prepričan, da sanjá pri belem dnevu. On pa je trdil, da so res bili pri njem in da so snemali film, tri bote da so bili pri njem in da so snemali tu, v vasi, in tudi na polju.

»Lazárjo,« sem se šalil, »toliko časa ste hodili v kino, da ste nazadnje postali pravi filmski igralec.«

Drobno in simpatično se je smehljaj in videl sem, da je res velik otrok.

Potem pa sem ga, resnično, zagledal na ekranu! Prav zares je bil Lazárjo! Posnetki so bili odlični, veliko detajlov, predvsem obraz: bela brada, beli lasje, nasršene obrvi... Nič ni govoril, le pojavljal se je med hišami, med njivami, na dvoriščih, med trtami...

Lazárjo je bil srečen, kar smejalo se mu je.

»Viš, sem ti reko, da delamo film!« se je hvalil in žarel.

V to veselje pa je že takrat začela kapljati grenčina. On sam mi o tem ni dosti govoril, slišal pa sem od drugih, da ga vedno bolj silijo v dom za ostarele, on pa se ne vse kriplje brani in jim dopoveduje, da je še čisto pri močeh in da lahko skrbi sam zase. Oni pa (socialna služba ali sorodniki, ne vem, kdo so bili ti ONI) so bolj in bolj pritiskali. Da bi jim dokazal, kako je z njim vse v redu, si je postrigel dolge lase, zelo si je skrajšal brado in začel se je bolj umivati, še bolj skrbno »briti«...

Nekoč sem ga srečal v Čevljarski ulici. Bil je tako spremenjen, da sem kar obstal.

»Lazárjo, pa kaj vas je tokálo?« sem zaskrbljeno vprašal.

»Ma nič, ma mi delajo silo...«

»Kdo?«

Zamahnil je z roko in o tem ni več hotel govoriti.

»Prideš zvečer v kino?« me je vprašal in dodal: »Je en lep ljubezenski film.«

Potem je hitro odšel dalje.

Nekaj, pa sam nisem vedel kaj, me je zbolelo. Morda to, da je imel čisto kratke lase in še krajšo brado? Ali pa žalost, ki je medlela v njegovem pogledu? Neka težka, razboljena žalost?

Tisti dan ga zvečer ni bilo v kino, čeprav je rekel, da igra »en lep ljubezski film«.

Ponoči se mi je sanjalo o njem. Razlagal mi je, zakaj ne pije vina in zakaj ne kadi.

»Maj nisem ne pil ne kadil,« je ponavljal, kot da bi mi hotel prav to vtisniti v spomin.

Potem mi je pokazal fotografije vseh svojih prijateljev, o katerih mi je leta in leta samo pravil. To so bili veliki, mojstrsko narejeni portreti znanih, še nikoli videnih ljudi. Med temi sem prepoznal fotografa ter televizijskega snemalca, poeta po srcu in duši; on je bil tudi tisti, ki je naredil film o Lazarjotu.

»Jaz pa sem mislil, da ste se samo hecali in da v resnici sploh niste imeli prijateljev,« sem mu rekel.

Bil sem vesel, ker so bili njegovi lasje spet zelo dolgi, prav Prešernovsko dolgi, tudi brada se mu je kodrala vse do pasu in metlaste obrvi so bile tako goste, da so se mu oči komaj videle, in nekatere od teh kocin so bile ko tipalke kitajskega zmaja.

»O, Lazárjo,« sem bil ves srečen, »pa vas le niso postrigli in obrili!«

»Maj me ne bojo!« je trdo odsekal.

Tedaj sem se zavedel, da sanjam in sem si rekel, da je zdaj prilika in da ga moram vprašati, kam je izginil tisto deževno noč, ko ga naenkrat ni bilo več na cesti.

»Bi tel zvedet?« se je poredno smehljaj. »Ben, ti bom pokazal. Ti si mene naučil fotografirati, jaz bom tebe naučil, kako se to naredi.«

In sva se znašla na cesti, bila je grda, deževna noč, bližala sva se odpadu in križišču med Staro in Novo šmarsko cesto. Videl sem samega sebe, kako sem naju prehitel v amiju in zavil na stransko cestišče. Takrat se je Lazárjo zahihital in se nagnil k meni, prijel me je za rokav in rekel:

»Bomo onega zafrknili, češ: Gledi zdaj!«

Moral sem se skloniti k njemu, tako da se je lahko s svojim čelom dotaknil mojega in tisti hip se je v možganih zabliskalo in že sva stala na njegovi korti.

»Hi, hi, hi!« je zmagoslavljal Lazárjo. »Si vido, kako se to naredi!«

»Ma ja,« sem dvomil, »zdaj, ko ste mi vi pomagali, je šlo, ma jaz sam ne bi znal...«

»Kako da ne! Probaj.«

Zamižal sem, in res se je spet zabliskalo in že sem se znašel v avtu, lilo je kot iz brente, oziral sem se nazaj in se jezil, ker Lazárjota ni od nikoder...

»Lazárjo,« sem rekel možicu, ki je hipoma sedel ob meni v avtu, »to so samo sanje. Mi znamo, da so sanje.«

»Čuj,« se je jezil on, »niso sanje. To je živa resnica!«

»Sanje so,« sem vztrajal. »Dokazal ti bom, da so sanje!«

In sem se prebudil in bil strašno jezen nase, ker sem uničil pravljico. Zdaj sem bil v resnici buden.

Potem sem na Lazárjota nekako pozabil; nakopičilo se je dosti problemov in tudi v filmsko gledališče sem nehal hoditi. Ko sem spet uredil osebne stvari, sem ga začel pogrešati. Ni ga bilo v kino niti takrat, ko so vrteli zares dober film. Odpeljal sem se v vas, vrata njegove hiše so bila zaklenjena, tudi sosedov ni bilo, da bi jih vprašal.

Nato je Lazárjota zbrisal spet cel plaz dnevnih opravkov, in ko so mi en dan povedali, da ga ni več v Koštabóni, da ga tam sploh ni več, ker je zelo zbolel in so ga morali odpeljati v dom za ostarele, me je hudo zapeklo v srcu. Vedel sem, da v domu ne bo dolgo vzdržal, in rekel sem si, da ga moram čim prej obiskati. Tako sem si rekel, potem pa obisk odlagal iz tedna v teden, a nekaj v meni je kar naprej kljuvalo: »Obišči ga, da ne bo prepozno. Še ta teden pojdi k njemu.«

Bom, bom, sem si govoril, a nisem šel. Ko sem se potem vendarle odločil, da grem, je bilo prepozno. Povedali so mi, da je umrl. Vest me je zapekla in te malomarnosti si ne bom nikoli odpustil.

Pozneje se mi je še enkrat sanjalo o njem. Ves droban in miken je stal na škaflih in se mi smehljalo.

»Meni je vseeno,« je rekel, »jaz ti nisem nič zameril. Ali ko bi ti prišel k meni, prej ko sem umrl, bi ti dal oni kosir, ki si vprašal zanj. Oni, ki ima dvanajst lunic in dvanajst zvezdic in ki objame pol vrata. Ko bi prišel, bi ti ga dal. Zdaj, ko te ni bilo, sem ga moral vzeti s sabo na oni svet. Vidi, tu ga imam.«

Potegnil ga je izza pasu in zares sem se ustrašil. Rezilo je bilo svetlo kot sonce, tako zelo je bilo žareče, da na njem nisem mogel videti ne vrezanih lunic ne zvezdic.

Začutil je, kako mi je postalo hudo, zato je kosir spet skril in me potolažil:

»Zmerom je tako prav, kot se zgodi. Ma kaj bi ti s kosirjem? Je boljše zate, da ga nimaš. Je res tako?«

Pokimal sem in bil vesel, da se je zgodilo tako, kot se pač je.

Včeraj sem obiskal njegovega prijatelja Marjota. Sedela sva na korti, v senci pergole, rahel vetrič je vlekel čez hrib. Počasi, skoraj po kapljicah, sem izpikal predobro malvazijo.

»Jaz sem ga imel rad, bil je moj prijatelj,« je pravil Marjo. »Prihajal je sem gor k meni. Je reko: 'Čuj, bi blo treba okopat trte, anka na njivi od frmentóna ti rase plevel.' Ti neš ko hodi, sem mu reko, in vse si zapiši, naredi račun. Je vzel motiko, je šu. Pole mi je naredo račun, vse je zapisal: trte dve uri in pu, krompir eno uro in pu, frmentón dve uri... Računal je tisoč dinarjev, jaz sem mu dal deset tisoč. 'Ma ne,' se je jezil, 'je preveč!' Pole je vseeno vzel šolde in bil kontént.«

Škržati so živčno stresali soparno dopoldne, nekje daleč se je kopičila nevihta.

»Jaz sem ga imel rad. Poleti sem ga hodil z avtom iskat, pripeljal sem se pred njegovo hišo in zaklical: Lazárjo, homo! In smo se šli kopat v Kanegro. Smo pustili barko bolj daleč od obale in zdaj, ko je tel z nami, je mogoče v vodo. Je klical: Pridi bliš! Jaz sem lagal, da ne smem. In se je okorajžo, je šu v vodo, do brade mu je prišla. Tako smo ga krstili... Ni se bal vode, ma vseenako... ni znal plavat...

So mi rekli drugi: Zakaj voziš Lazárjota na morje? Sem jim reko: On je moj prijatelj! Ni jim blo prav, ne, zakaj niso ga preveč marali, je bil čuden, maj ni šu v cerkev. Ma je bil dober človek! Samo tako, noben ga ni razumo. Smo mu naredili en lep pogreb, z zastavami, venci...«

Lisičje rjav maček je oprezal okoli naju, previdno se je bližal vratom, njegove oči so bile ostre, mišice napete. Bal se je mene, ker me ni poznal.

Kot bi odrezal, so škržati naenkrat utihnili. V to popolno tišino je Marjo odločno vtisnil besede:

»Lazárjo je bil čuden, ma je bil dober človek!«

Koper, 23. junija 1989

ánka – tudi

bèn – že (bo bèn dobro)

bondánte – spodnje hlače

džornalíni – časopisi, revije

foréšt – tujec

fórši – mogoče

frmentón – koruza

hómo! pojdimo!

kantína – klet, shramba

kontént – zadovoljen

kórta – dvorišče

kosír – srpú podoben nož

lès – sem (pridi lès!)

líbra – knjiga

máj – nikoli (máj več)

maróža – ljubica

míken – majhen

něš ko – kar

pjážiti – ugajati

púpa – mladenka

škalíne – kamnite stopnice

šóldi – denar

štírna – vodnjak

štrigón – čarovnik

tokáti – zgoditi se

tri bóte – trikrat

vsèenáko – vseeno

zaruznjén – zarjavel